

Країнознавчий текст як основний засіб у процесі навчання української мови як іноземної

О. О. Злотник-Шагіна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: ozlotnik@bigmir.net

Paper received 20.11.21; Accepted for publication 29.11.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-260IX76-14>

Анотація. Стаття присвячена одному з важливих компонентів вивчення мови, який є домінуючим при вивченні української мови як іноземної – *тексту*, а точніше методам навчання, в яких можна його використовувати / аналізувати, адже первинною формою пізнання нерідної мови є розмовна мова. Для отримання знань, якісного освоєння навчального матеріалу потрібне глибше вивчення мови, якою ці знання ретранслюються. Текст, отже, стають ключовими у країнознавчому аспекті. У статті розкрито функції, комунікативні наміри, тематика та описано загальні характеристики тексту у вивченні української мови як іноземної, приділено значну увагу саме країнознавчим текстам та представлено зразок такого тексту із комплексом завдань до нього.

Ключові слова: українська мова як іноземна, текст, країнознавчий текст, читання, аудіювання, говоріння, письмо.

Вступ. Якщо проаналізувати потреби сучасного суспільства, можна звернути увагу на тенденцію до зростання соціального запиту на вивчення української мови як іноземної. Звичайно, це викликано комунікативними потребами іноземних громадян, мігрантів, програмами обміну між українськими та закордонними навчальними закладами тощо.

Успіх у навчанні іноземних студентів прямо залежить від рівня їхнього мовного розвитку. Низький рівень мови студента є причиною того, що іноземцю важко сформулювати і висловити свою думку, надати чітко сформовані відповіді на будь-які запитання, зв'язно та послідовно переказати зміст прочитаного тощо. Це негативно впливає і на інші спектри діяльності студентів-іноземців: вони не вміють зосередитися під час виконання завдань, втрачають інтерес до навчання, бо не розуміють комуніканта, а також у них відзначається уповільнений темп роботи і низька мовленнєва активність.

Критеріями володіння мовою, як відомо, є: вміння читати, розуміти, інтерпретувати (мова, висловлювання, текст), будувати самостійне висловлювання чи судження. Тому робота з текстом є обов'язковим компонентом вивчення мови та посідає більшу частину навчання, що дозволяє паралельно реалізовувати освітні та виховні завдання. Таким чином, з метою оволодіння мовою на уроках найчастіше використовуються інформаційно-пізнавальні тексти як професійно-орієнтованого призначення, так і художньо-естетичного.

Короткий огляд публікацій по темі. Сучасна лінгвістична наука виявляє активний інтерес до дослідження різних аспектів навчання української мови як іноземної. Розгляду сутності культури українського народу, мови як національно-культурного феномена, соціальних уявлень про роль мови в житті суспільства, психолінгвістичних питань вивчення генетично відмінних від рідної мови, застосування різноманітних дидактичних засобів на заняттях під час вивчення української мови як іноземної, навчання видів мовної діяльності та розвитку комунікативних умінь іноземних студентів, проблем розуміння та сприйняття мови, взаємозв'язку мови й культури та міжкультурній комунікації, функціональної стилістики текстів прис-

вячені праці багатьох вітчизняних лінгвістів та лінгвометодистів: Л. Шевченко, Н. Ніколаєва, С. Дерба, Д. Сизонов, Т. Беценко, В. Манкін, М. Голянич, Т. Погода, та багато інших. ін.

Мета статті – розкрити функції, комунікативні наміри та описати значення тексту у вивченні української мови як іноземної.

Методи та висвітлення основного матеріалу. У статті застосовано комплексну методику дослідження: метод системного аналізу, що дозволяє здійснити систематизацію дослідницького матеріалу; типологічний та структурно-описовий методи для системного розгляду інтенцій та функцій тексту при вивченні української мови як іноземної.

Первинною формою пізнання нерідної мови є розмовна мова, але для отримання знань, якісного освоєння навчального матеріалу потрібне глибше вивчення мови, якою транслуються знання. Длідзе Т.М. зазначала, що через тексти навчаються долучатися до знань, соціальних цінностей і норм, до різноманітних відомостей, накопичених людьми в ході практичної та теоретичної діяльності, що важливо для участі в соціальному житті, для спільної з іншими людьми соціальної діяльності [4].

Навчальний текст – це текст, що виконує інформаційні, мотиваційні та контролюючі функції та забезпечує умови для поступового формування механізмів мови, які нерозривно пов'язані з навчанням читанням, говорінням, аудіюванням та письмом. В освітній системі читання є основним видом мовної діяльності. Його метою є вилучення інформації за умови адекватного розуміння змісту тексту із наступним відтворенням прочитаного тексту. Вивчення навчальних текстів має конкретні практичні цілі. Швидкість читання визначає автоматизм обробки навчальної інформації, що сприймається. Особливо важливим є навчити іноземних студентів вимовляти монологічну мову, щоб на практичних заняттях та на іспитах з профільюючих дисциплін вони змогли самостійно вибудувувати свій монолог, демонструючи цим знання української мови викладачам [1]. Наголосимо, що «коли йдеться про характеристики усного / писемного тексту, то до загальних характеристик тексту відносимо його ситуативність, завершеність, стильову

співмірність, яка передбачає специфічну конструкцію архітекτονіки, композиції та ідентифікації тексту» [9, с. 32].

Одним з видів мовної діяльності, що володіє своїми особливостями і характеристиками, як засобом пізнання та спілкування є читання. Пропускна здатність зорового каналу набагато вище слухового, саме тому, аудіювання поступається читанню. Під час читання відбувається як отримання інформації, так і її переробка, інформація сприймається ефективніше і надійніше засвоюється, припускаючи менші зусилля та втрати, у читача є можливість вибрати власний темп роботи [2].

Розрізняють такі види читання для роботи з іноземними студентами: читання із загальним охопленням змісту, смислове читання, повідомлення, оповідання, опис, змішаний тип з елементами міркування, тексти у вигляді монологів, діалогів та система вправ та завдань до них.

Існують певні вимоги, які пред'являються до тексту:

- автентичність (допустима мінімальна адаптація) з урахуванням лексико-граматичного матеріалу рівня оволодіння мовою студентів;
- актуальна тематика, що сприяє розширенню соціально-культурної сфери спілкування;
- обсяг тексту до 1000 слів, у тому числі кількість незнайомих слів становитиме 5 – 7% [8].

Текст має бути як зразком функціонально-смислового типу висловлювання так і засобом створення культурно-інформаційного контексту спілкування. Звичайно, робота з текстом неможлива без лексичної бази, тому іноземний студент повинен володіти лексичним мінімумом, який становить від 2300 одиниць, що забезпечить спілкування у рамках тематичного мінімуму [8].

Також важливо підібрати необхідну тематику для якісного вивчення української мови як іноземної студентами, наприклад, сімейно-побутові (сім'я, кімната, гуртожиток, будинок та ін.), соціально-побутові (хобі, харчування, спорт, медицина, здоров'я та краса та ін.), соціокультурні (щастя, сенс життя, багатство тощо), соціально-політичні (державна символіка, історичні події, культура країни, мова якої вивчається та ін.), навчально-професійні (професія, кар'єра, успіх), інформаційна сфера (телебачення, інтернет, кіно, театр), сфера відпочинку (захоплення, спорт, подорожі та ін.) [3].

Ці тексти здатні задовольнити комунікативні, пізнавальні, естетичні потреби студентів, забезпечують інтерес до вивчення української мови, підтримують мотиви – заохочення для поліпшення мовленнєвої діяльності. Це створює передумови для формування комунікативні навички студентів національних груп у різних сферах спілкування іноземною мовою.

Саме тому, для успішного навчання тексти пишуться як про рідну культуру і про культуру мови, що вивчається. Україна – це європейська держава зі своїми особливостями культури, традицій та соціального розвитку. Наша країна є привабливою для іноземних студентів завдяки доступності освіти, її якості, науковій, матеріальній та технічній базі у сфері навчання у різних навчальних закладах. Важливим фактором для

зацікавлення іноземних студентів виступають тексти краєзнавчої тематики. Вони допомагають ознайомити громадян інших країн з нашою історією, адаптують їх у новому середовищі, розповідають про нові цікаві місця.

Таким чином, іноземні студенти дізнаються про Україну з точки зору ментальності, етнічності, національної культури, паралельно вивчаючи нові слова і поглиблюючи словниковий запас кожного індивідуума. Завдяки країнознавчим текстам іноземці швидше зможуть адаптуватися до сучасних умов життя в Україні, покращити свій рівень соціальної комунікабельності, а також розширити своє дозвілля в правильному напрямку.

Основним засобом подання лінгвокраїнознавчої інформації є текст. Тексти обираються на основі комунікативних потреб іноземних студентів, їхніх пізнавальних інтересів і виховних завдань навчання. Підбирати літературу для іноземних студентів потрібно з уважністю, оскільки використання лінгвокраїнознавчих матеріалів стимулює мотивацію студентів, формує й підтримує їхній інтерес до вивчення іноземної мови. Теми, що стосуються пам'яток архітектури та культури, історичних місць та споруджень, можуть сформувати зв'язне мовлення студента-іноземця. Також, можна підкреслити, що це допомагає запам'ятати не тільки елементарні правила граматики, а й орієнтує на комплексну роботу з текстом, його аналізом, розвиваючи мовленнєву діяльність і розширюючи словникові можливості студентів [7].

Працюючи з країнознавчими текстами, необхідно вводити роботу з діалогами, а також з тематичними фотографіями, які закріплюють передбачуваний результат, допомагають запам'ятати та оцінити його наочно. Завдання до тексту передбачують такі розділи вивчення української мови, як словотвір, граматику, морфологію. Також, студенти кожного разу мають опановувати такі види мовленнєвої діяльності, як читання, аудіювання, говоріння та письмо. Для прикладу розглянемо один із країнознавчих текстів на тему «Серце нашої країни» та комплекс вправ запропонованих до нього:

Серце нашої країни

Київ – столиця України, серце нашої країни. Це найстаріше місто Європи. Його заснували три брати – Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь. Це сталося 1535 (тисяча п'ятсот тридцять п'ять) років тому. Київ назвали на честь старшого брата Кия. Раніше місто ділилося на три частини:

- *Старе (Верхнє) місто, де розташовувалися князівські палати, Десятинна церква, Софійський собор, а трохи пізніше Михайлівський собор.*
- *Поділ (Нижнє місто), де працювали ремісники та купці.*
- *Князівське селище Берестове, яке стало районом під назвою Печерськ разом з Києво-Печерською лаврою.*

У 1240 році монголо-татари зруйнували велику частину міста. Вони знищили багато храмів і монастирів. У XIX столітті місто почало активно розвиватися. З'явилися лікарні, школи, навіть приміщення для цирку. У 1871 році збудували міст через Дніпро.

А Поділ і Верхнє місто з'єднав другий у Європі електричний трамвай. У 1905 році відкрили фунікулер. Київ знову став великим транспортним і торговим центром.

Сучасний Київ – це велике і гарне місто, що розташоване на обох берегах Дніпра. Центральна вулиця столиці – Хрещатик. У вихідні та святкові дні ця вулиця стає пішохідною. Київ вважають найзеленішим містом Європи. Чудові київські каштани – це символ Києва. Офіційно в столиці проживає три мільйони мешканців.

Столиця України – найпопулярніше місто для туристів. Тут є багато музеїв, пам'ятників, історичних пам'яток, а також популярних і цікавих місць. У Києві є інститути, університети та академії, які відомі у світі.

У тексті йдеться про столицю України – Київ. Розповідається історія його створення, історичний поділ та порівняння тогочасної столиці і сучасної, що допоможе в подальшому іноземним студентам ближче познайомитися з містом в якому буде проходити їхнє студентське життя, а також добавити інтересу до культури та історії країни, мову якої вони вивчають.

При використанні текстів як засобу розвитку мовлення велику роль відіграє їх змістова сторона. Приклади такого підходу досить різноманітні. У деяких випадках тексти відтворюють роль інформаційного матеріалу, метою включення їх у навчальний процес є потреба іноземних студентів думати й говорити українською мовою, давати інсталяцію для створення мовленнєвої ситуації. Але не лише текст відіграє важливу роль у вивченні української мови як іноземної, функція завдань до тексту є не менш важливою [10].

Завдання, які можуть пропонуватися студентам різноманітні: переказати текст, скласти діалог на основі отриманої інформації, і розказати про визначні місця їхнього рідного міста за таким же планом, який має представлений текст. Розглянемо зразки таких завдань, які ми можемо запропонувати до тексту «Серце нашої країни»:

- Розкажіть про Київ, використовуючи текст.
- Складіть діалог, можливий під час прогулянки вулицями Києва. Використайте факти, назви основних об'єктів з тексту «Серце нашої країни».

При виконанні цих завдань пряма робота з текстом виключена. В інших випадках студенти звертаються до матеріалу тексту і розвиток мовлення відбувається шляхом відповідей на запитання, поставлених до текстів, наприклад ось такі запитання можна поставити до вищезазначеного тексту:

1. Хто заснував Київ?
2. Скільки років Києву?
3. На які частини ділився Київ?
4. Хто зруйнував Київ у 1240 році?
5. Які зміни відбувалися у Києві в XIX столітті?
6. На якому березі Дніпра розташований Київ?
7. Як називається центральна вулиця Києва?
8. Скільки громадян проживає в Києві?
9. Які історичні та культурні місця ви знаєте в Києві?

Студентам можуть бути запропоновані також і граматичні завдання з використанням тексту:

- Знайдіть у тексті словосполучення «прикметник + іменник»;
- Поставте запитання до виділених слів у тексті;
- Визначте, які члени речення є прикметниками;
- З'єднайте слова за змістом використовуючи текст:

Князівські палати	заснували
Ремісники та купці	збудували
Київ	працювали
Монголо-татари	проживають
Лікарні, школи, міст	розташовувалися
Мешканці	зруйнували

- Слова у дужках поставте у потрібній формі:

Зразок: Київ – столиця (Україна).
Київ - столиця України.

1. Київ назвали на честь (старший брат Кий).
2. У 1240 році монголо-татари зруйнували (велика частина) (місто).
3. Вони знищили багато (храми і монастирі).
4. Київ стає (великий центр), (транспортний центр), (торговий центр).
5. Центральна вулиця (столиця, Київ) – Хрещатик.
6. Столиця України – найпопулярніше місце для (туристи).
7. Тут є багато (музеї, пам'ятники, історичні пам'ятки).

Використовуючи тексти та виконуючи завдання до них можна досягти хороших результатів у вивченні української мови як іноземної. Студенти читають країнознавчі тексти, розповідають про свій народ, опановують порівняльні терміни сукупність соціальних, національних і культурних правил, оцінок і цінностей. Оригінальні країнознавчі тексти мають перевагу перед спеціально написаними підручниками, оскільки виявляють сильніший емоційний вплив на студентів, впливають на формування їх особистості, реалізується єдність освіти і виховання [5].

Використані тексти та вправи до них дають студентам можливість краще зрозуміти культуру країни, мову якої вони вивчають. Виконуючи такі завдання, студенти не можуть обмежуватися лише відтворенням прочитаного, вони вчаться узагальнювати отриману інформацію, визначати головну думку в тексті, формулювати та висловити свою думку щодо тексту. Особливо заслуговують на увагу завдання, в яких є спроба зосередити студентів на особливостях вживання слів у тексті, прищепити їм навички аналізу мовної форми твору. У ході відповідей на такі запитання студенти удосконалюють мовлення, збагачують свій словниковий запас новими словами та виразами. В той самий час, студенти вчаться аналізувати текст, робити необхідні висновки та узагальнення.

Описані завдання виконують дві функції: сприяють розвитку мовлення студентів і засвоєння ними основ країнознавства. При цьому реалізується головна мета – включення студентів у процес спілкування українською мовою. Більше того, саме завдяки завданням розвитку мовлення при їх виконанні відбувається природним шляхом: студенти розміщені в умовах, що викликають потребу в мовних засобах, а отже, розвиток і закріплення нових слів відбувається активніше,

ніж при простому запам'ятовуванні або дослівному відтворенні прочитаного матеріалу [6].

Країнознавчий текст розуміється не традиційно, тобто не тільки як текст про країну мова якої вивчається, а й як текст про місце студентів, які вивчають нерідну мову, у цьому середовищі.

Результати дослідження. У статті доведено, що *текст* залишається глибоким для аналізу при вивченні мовної комунікації іноземців. Ключовим є текстові характеристики усного / письмового тексту. Відтак, критеріями віднесеності до тексту є його смисловий і граматичний зв'язок, що виявляється в системному та послідовному оформленні мовної комунікації (речень, абзаців, надфразових одиниць), а також складних за структурно-смисловою організацією одиниць – параграфів, розділів, частин та ін. [9, с. 32], що є домінуючим для іноземців, які вивчають мову інших носіїв.

Висновки. Соціокультурна компетентність студентів формується на основі їх вивчення національної культури країни, мову якої вони вивчають. Вивчаючи

іноземну мову, вони одночасно починають розуміти можливу різницю між рідною культурою і іншою культурою, а також набути навичок подолання соціокультурних відмінностей та врахування соціокультурних та національних особливостей різних країн.

Читання краєзнавчих текстів є засобом формування соціокультурних та мовних компетенцій і однією із важливих комунікативно-практичних цілей навчання української мови як іноземної стає університет. Загалом читання як необхідний елемент навчання української мови розвиває здатність сприймати та вивчати культуру країни, висловлювати особисті уявлення про неї, аргументуючи свої думки і оцінки. Робота з текстом в процесі вивчення мови розвиває наочно-образне мислення, формує моральний і естетичні ідеали. Таким чином, робота з текстом – один із найефективніших шляхів досягнення головної мети вивчення мови країни, в якій проходить студентське життя – формування іншомовної комунікативної компетенції студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бещенко Т. П. Аналіз художнього тексту: лінгвокультурологічний підхід. Записки з українського мовознавства. 2017. Вип. 24(1). С. 247 - 253. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2017_24%281%29__33
2. Бещенко Т. П. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту на уроці літератури. Вивчаємо українську мову та літературу. 2016. №19/21 С. 8 – 10.
3. Голянич М. І. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів / М. І. Голянич, Н. Я. Іванишин, Р. Л. Ріжко, Р. І. Стефурак; ред. : М. І. Голянич; Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаніка. Івано-Франківськ: Сімік, 2012. 391 с.
4. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: проблемы семиосоциопсихологии. М.: Наука, 1984. 302 с
5. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К. : Академія, 2012. 284 с.
6. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. Культура слова. 2011. Вип. 75. С. 56-66.
7. Погода Т.А. Міжетнічні відносини у студентському середовищі. Міграційна політика та етнічні проблеми. 2010. 95 с.
8. Текст в системе обучения русскому языку и литературе: материалы международной научной конференции / Отв. ред. Е.А. Журавлёва. – Астана: Изд-во ИП «Дана», 2018. 300 с.
9. Шевченко Л., Сизонов Д. Критерії диференціації усного та писемного тексту в лінгвоекспертизі. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2021. Вип. 42. С. 28-42. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2021.42.28-42>
10. Юркіна В. Сповідь іноземця: як це – жити і навчатися в Україні? STUDWAY. 10.01.2016. URL: <https://studway.com.ua/inozemci-v-ukraini>

REFERENCES

1. Betsenko T. P. Analiz khudozhn'oho tekstu: lnhvokul'turolohichnyy pidkhid. Zapysky z ukrayins'koho movoznavstva. 2017. Vyp. 24(1). S. 247 - 253. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2017_24%281%29__33
2. Betsenko T. P. Lnhvokul'turolohichnyy analiz khudozhn'oho tekstu na urotsi literatury. Vyvchayemo ukrayins'ku movu ta literaturu. 2016. №19/21 S. 8 – 10.
3. Holyanych M. I. Lnhvistychnyy analiz tekstu: slovnyk terminiv / M. I. Holyanych, N. YA.Ivanys'hyn, R.L. Rizhko, R. I. Stefurak; red. : M. I. Holyanych; Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivs'k: Simyk, 2012. 391 s.
4. Drydze T. M. Tekstovaya deyatel'nost' v strukture sotsyal'noy kommunykatsyy: problemy semyosotsyopsykholohyy. M.: Nauka, 1984. 302 c
5. Manakin V.M. Mova i mizhkul'turna komunikatsiya. K. : Akademiya, 2012. 284 s.
6. Mats'ko L. Lnhvokul'turolohichnyy analiz khudozhn'oho tekstu. Kul'tura slova. 2011. Vyp. 75. S.56 – 66.
7. Pohoda T.A. Mizhetnichni vidnosyny u student's'komu seredovys'hchi. Mhrratsiyana polityka ta etnichni problemy . 2010. 95 s.
8. Tekst v systeme obuchenyya russkomu yazyku y lyterature: materyaly mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsyy / Отв. ред. Е.А. Zhuravl'eva. – Astana: Yzd-vo YP «Dana», 2018. 300 s.
9. Shevchenko L. & Syzonov D. Criteria for differentiation of oral and written text in linguistic expertise. Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice. 2021. Vyp. 42. P. 28-42. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2021.42.28-42>
10. Yurkina V. Spovid' inozemtsya: yak tse – zhyty i navchatysya v Ukrayini? STUDWAY. 10.01.2016. URL: <https://studway.com.ua/inozemci-v-ukraini>

Local lore text as the main tool in the process of learning Ukrainian as a foreign language

O. O. Zlotnik-Shagina

Abstract. The article is devoted to one of the components of language learning, which occupies most of the learning in learning Ukrainian as a foreign language - the text, or rather teaching methods in which it can be used, because the primary form of knowledge of a non-native language is spoken language. The material requires a deeper study of the language in which this knowledge is transmitted. The article reveals the functions, communicative intentions, topics and describes the general characteristics of the text in the study of Ukrainian as a foreign language, pays considerable attention to local lore texts and presents a sample of such a text with a set of tasks for it.

Keywords: *Ukrainian as a foreign language, text, country study text, reading, listening, speaking, writing.*